

Töprengések Hamvas Béla ürügyén*

Hamvas Béla életművéről beszélni egyszerre felemelő és reménytelen vállalkozás. Az örök bölcsesség és derű transzcendens világából most valószínűleg jóindulatú kedvességgel mosolyog a Mester, figyelvén ügyetlen csetlés-botlásomat. Valóban, különösen megmosolyogtató a „ma” széteső világából kísérletet tenni, hogy újrafogalmazzuk, vagy akár tovább vigyük, amit gazdag életművében ránk hagyott. Az egyetlen biztatás talán az lehet, ha felidézzük azt a mondatát, miszerint

„ *A világ helyzete sohasem reménytelen, mert sohasem azokon múlik, akik nem hisznek az életben, hanem azokon, akik hisznek benne.*” Legyen ez a mondat az útravalónk, és higgyük el neki, hogy, amint ő fogalmaz, „az embert nem kell félteni”. Másrészt éberségre int az a módfelett aktuálisnak ható üzenete, hogy „*Fölösleges politikáról, szociális, gazdasági reformokról beszélni, mert ez olyan, mintha valaki recepteket ragasztgatna a súlyosan beteg ember különböző testrészeire, gyógyulást remélve mindettől.*”

Hiszen az „aranykor” vége óta, lassan háromezer éve „mindig válság van”. Ami a mai ember „határ-helyzetét” az eddigiektől megkülönbözteti, hogy most már minden eddigitől jobban „tudja” ezt a válságot, igaz, hogy minden eddiginél jobban igyekszik elrejteti is azt. A globalitás hübrisszel megvert „titánja” egyre görcsösebben igyekszik „szabadságnak, haladásnak, fejlődésnek, demokráciának, jogállamnak stb.” beállítani mindazt a lét-roncsoló káoszt és hanyatlást, ami körülvesz minket. Az általa legyártott nyálfolyós konzum-idióta lét-karaktere pedig primitíven pöffeszkedve azzal kérkedik, hogy gazdagabb, mint valaha a kínai császár, hisz annak még mobil telefonja sem volt. „*A lét elveszett- írja Hamvas Béla-, ami maradt, csak az élet.*”. Mindezt ma már talán azzal egészíthetnénk ki, hogy lassan élet sincs, csak pusztá „fennállás”, létezés, sőt most már élet nélkül. Ő maga is gyakran idézi Ortegát, aki azt írja, „*Az élet eszközei fontosabbak lettek, mint maga az élet, sőt az eszközök magát az életet tették saját maguk eszközévé.*”

Szorongással, sőt egyre inkább rettegéssel telve, félénken mégis csak fel kell tennünk a kérdést, hogy akkor most mit tegyünk? Megérhetjük-e egyáltalán, hogy mi történik velünk, és, ha megértjük, tehetünk-e valamit azért, hogy újra lé-teli élet legyen, amit élünk. Talán jó reményekkel tölthet el minket, hogy nyelvünk még mindig őrzi az arany-kor szakrális mély-szerkezetét, hisz ha kimondjuk a teendőnket, hogy „építsünk egészséget” mindnyájunknak, éppen erre csodálkozhatunk rá. ÉP-ít, vagyis éppé, egészsé, lét-teljessé tesz! EGÉSZ-ség, vagyis a lét-teljesség maga! Erre utal az öregedő Schopenhauer, mikor úgy fogalmaz, hogy „*Az egészség nem minden, de egészség nélkül minden semmi*”. Vagyis az egészség nem egyszerűen „minden”, hanem a „mindennél is több”, a lét-teljesség maga. Az sem véletlen, hogy se SZERi, se száma azoknak a szóösszetételeknek, amelyekben a SZER gyök megtalálható. A SZERet, a SZERelem a SZERénység, a SZERvezet, a SZERkezet, a SZERzetes és a SZERfelett Isten SZERint való élet, vagy az ettől való elru- gaszkodottság, tehát a SZERtelenség, amiként a gyógySZER, vagy a tápSZER mind-mind azt jelzik, hogy az egyik legősibb szógyökünk, amelynek eredeti jelentése az „isteni törvény” még mindig útba igazítana minket, ha hagynánk. Ha saját édes anyanyelvünkkel (is) nem bánnánk olyan mostohán, mint ahogyan bánunk minden mással is, ami a lét-teljességhez visszavezethetne minket. Saját Föld-anyánkat egyre inkább, mint egy csőd-felszámolás alatt álló

„projektet” szemléljük, amelyből, mert, ahogyan a reklám mondja „*Hülye azért nem vagyok!*” még igyekszünk kimarni, amit éppen sikerül, hisz aztán ügyis. Hisz aztán ügyis kiderül, hogy miközben pontosan tudjuk, hogy három perc alatt elpusztulunk, ha nem kapunk levegőt, három nap alatt, ha nem kapunk vizet, és három hét alatt, ha nem jutunk élelemhez, elszánt dühvel verjük szét azokat a lét-szerkezeteket, amelyek a jövő hét közepénél azért egy kicsit hosszabb időre is esélyt adhatnának a létfeltételekhez való hozzájutásra. Korunk tehát a megvalósult abszurditás világa, hiszen nem „szabad lenne”, de mégis létezik, pontosabban fennáll.

De adhatna talán bátorítást az is, hogy az elmúlt ezer évek során a szerelmi költészet gyönyörűséges katedrális emelt azokból a szép és simogató szavakból, amelyek a létezés legmélyebb rétegeinek átélését nyújthatják számunkra. Pedig az egész szépséges építmény egyetlen nyers és lapidáris mondatba is belesűrítendő lehetett volna. Ám a lét teljességét visszaszerezni törekvő ember mégsem hagyta, hogy ez az egyetlen lapidáris mondat ó letarolja a lét tereit.

A tét ma már láthatólag sokkal nagyobb, mint, hogy újra visszasüllyedünk az állati létezésbe. Abba a létezésbe, amelynek vezérlését az agyunk anatómiai mélységeiben most is ott lakozó őshüllő látja el azáltal, hogy számára minden élő „objektum” három csoportba sorolható. Lehet zsákmányállat a létfenntartás ösztöneit kielégítendő. Lehet szexuális partner, a fajfenntartás ösztöneit kielégítendő. (Ami végül is nem más, mint a genetikailag „meghosszabbított” egyedi létezés.) Lehet végül azonos nemű fajtárs, akivel meg kell vívni annak a territóriumnak a birtoklásáért, ahol a zsákmányállatok és a szexuális partnerek „készletei” találhatóak, a harc ösztöneit kielégítendő. A veszély most már nem egyszerűen csak az, hogy a bennünk, körülöttünk elhatalmasodó „globalo-hüllő” a pénz, pina, politika hármasszövegébe zár minket vissza, lesüllyedvén újra oda, ahonnan százezer évvel ezelőtt elindultunk. Ami készülődik, az ennél sokkal szörnyűbb jövő. Az ember-állat ugyanis, hogy saját létét először életté, majd „fennállássá” fokozhassa le, „saját kényelme és biztonsága” érdekében, (ahogyan a csinos stewardessek szokták volt mondani a repülőgépeken negédesen), elkezdte a valóságos valóság mesterséges valósággal való felváltását a deszakralizált felvilágosodásbeli „tudomány” segítségével. Olyan „techno-evolúciót” indított el, amelynek kaotikus örvénylése felett a XX. század folyamán végleg el is veszítette az ellenőrzését. Tehette mindezt azért mert évszázadok kitartó lét-rontásával sikerült lerombolni az éberség „lét-határ-őrizeti” intézményeit. (Vass Csaba). Ahogyan Hamvas Béla írja, a véda, (amelyből a latin *videre*, látás, éberség szavak is származnak) döntő jelentőségű lét-funkciót látott el. Azon örködött, hogy az ember el sem gondolhasson, de ha már ez megtörtént legalább meg ne valósíthasson olyan konstrukciókat, amelyek a létezésbe való harmonikus beilleszthetőségét illetően kételyek merülhetnek fel. Hórusz (sólyom)szeme, vagy a Buddha szó jelentése (tisztán-látás), a kereszténység Istenének mindenütt jelenlévő, mindent „látó” éber tekintete, mind-mind jelzik, hogy az aranykor ősi embere számára ez volt létezésének legfőbb alapja, s őrizte is, mint „szeme-világát”. És, bár erre ritkán gondolunk, de a református templomok tornyának csúcsán örködő kakas ugyanennek az éberségnek a szimbóluma. (Az már más kérdés, hogy a RE-formáció, tehát az aranykori szakrális éberség lét-határőrizeti intézményeinek a helyreállítására vállalkozó protestantizmus mennyire tudott eleget tenni e heroikus vállalkozásának.)

Az aranykor emberének lét-teljes gondolkodása még nem bontotta „analitikusan” anyagra, életre és lélekre a létezés szintjeit, mint ahogyan a létroncsoló mai ember, hisz erre semmi szüksége sem volt. Így aztán érthető, hogy a mai ember, lét-rontásának szörnyű következményei elől való menekülése közben igyekszik „időt

nyerni”. Ennek egyik vészjósló eszköze a valóságos valóság „leváltása” és mesterséges valósággal való helyettesítése. Az „anyag- tudományok” tucatjai ontják ma már a „mű” anyagok tízezreit. A gén-sebészet „élet-tudománya” ontja a „genetikailag módosított” „mű” élőlények újabb és újabb „konstrukcióit”. A „modern lélek-tudományok” pedig gátlástalan cinizmussal szolgálják ki a globális média-informatika-telekommunikáció gigantikus szörnyetegének értelmező erőszakra épülő gépezetét, amely létrehozza az identitás-cserélt „mű” embert.

Ami tehát készülődik, az, sokkal riasztóbb világ, mintha az emberi lét először életté, majd „fennállássá” silányodva visszatérne az állati létbe. A „visszatérést” ugyanis a minden szabályozó erőtől „szabad” („oszvobozsgyényije”) globalo-hüllő hatja végre, ennek minden következményével együtt. Ez a következmény pedig aligha lehet más, mint az, az eddig csak elméletileg létező konstrukció, amit „negatív létként” írhatnánk le. „Boldog, aki nem éri meg” – mondhatnánk Kányádi Sándorral szólva, mert ebben az esetben nem csupán rémisztő metafora, ha úgy fogalmazunk, hogy mindez az elállatiasodástól, sőt a haláltól is sokkal rosszabb lesz.

Hamvas Béla életműve talán segíthet minket abban, hogy, ha maradt még szemernyi remény, tegyünk azért, hogy ne vesszen el maradék világunk.

BOGÁR LÁSZLÓ

*forrás: Életünk, irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat különszáma